

LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMO „DĖL KONVENCIJOS DĖL KASETINIŲ ŠAUDMENŲ DENONSAVIMO“ PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų denonsavimo“ (toliau – Denonsavimo įstatymas) projekto tikslas – denonsuoti 2008 m. gegužės 30 d. Dubline priimtą ir 2008 m. gruodžio 3 d. Osle pasirašytą Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų (angl. *Convention on Cluster Munitions*; toliau – Konvencija).

Konvenciją tikslinga denonsuoti, nes nuo 2010 m., kai Lietuvos Respublika ratifikavo Konvenciją, ženkliai padidėjo karinės grėsmės Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui, taip pat Rusijos karas prieš Ukrainą parodė, kad ypač sunku efektyviai pakeisti kasetinių šaudmenų naudojimą ir jų gynybinę galią atlaikant plataus masto puolimą. Rusijos Federacija iš saugumo partnerės tapo tiesiogine grėsme Lietuvos Respublikai ir toliau agresyvėja: šiurkščiai pažeisdama tarptautinę teisę 2014 m. aneksavo Krymą, 2022 m. pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą. 2022 m. Lietuvos nacionalinėje saugumo strategijoje Rusijos Federacija įvardyta kaip kelianti egzistencinę grėsmę Lietuvos Respublikai ir kartu visos euroatlantinės bendrijos saugumui. 2022 m. NATO strateginėje koncepcijoje konstatuota, kad Rusijos Federacija yra reikšmingiausia tiesioginė grėsmė sąjungininkų saugumui ir taikai bei stabilumui euroatlantinėje erdvėje.

Lietuvos Respublikos kaimynės ir dauguma su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika besiribojančių sąjungininkių nėra Konvencijos narės. Iš NATO šalių, turinčių sieną su Rusijos Federacija, tik Lietuvos Respublika ir Norvegijos Karalystė yra Konvencijos narės. Sutartyje nedalyvauja ir Jungtinės Amerikos Valstijos, taip pat kitos šalys mūsų regiono sąjungininkės, su kuriomis glaudžiai planuojama bendra gynyba (Estijos Respublika, Suomijos Respublika, Latvijos Respublika, Lenkijos Respublika, Rumunija). Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika nėra prisijungusios prie Konvencijos, taip pat ir didžiosios pasaulio valstybės – Kinijos Liaudies Respublika, Indijos Respublika, Brazilijos Federacinė Respublika, Turkijos Respublika, Irano Islamo Respublika.

Kasetiniai šaudmenys yra labai efektyvi gynybos priemonė, nes jais galima ginti didelę teritoriją, jie padidina gynybos efektyvumą didelį plotą užimančių taikinių atžvilgiu. Narystė Konvencijoje apriboja Lietuvos Respublikos ir dalies jos teritorijoje esančių sąjungininkų gynybos pajėgumus, kovinę galią, mažinamas atgrasymo efektyvumas, taip suteikiant potencialiam agresoriui pranašumą, nes jis iš anksto žino, kad besiginanti šalis neturi ir negalės panaudoti efektyvių gynybos priemonių. Be to, ratifikuodama Konvenciją, Lietuvos Respublika tiek sau, tiek ir sąjungininkams nustatė apribojimus planuoti karių mokyme naudoti itin efektyvias karines Lietuvos Respublikos teritorinės gynybos priemones ir tam rengtis. Rusijos Federacijos karas prieš Ukrainą įrodo, kad užtikrinti teritorinei gynybai reikiamą standartinės amunicijos (sviedinių, raketų) kiekį bet kuriai valstybei tampa logistiniu ir finansiniu iššūkiu, o tai reiškia, kad reikia išlaikyti nuolat veikiantį karinį pramoninį kompleksą, kuris tampa potencialiu agresoriaus atakų objektu. Pasinaudojus galimybe laiku pakeisti standartinę amuniciją į kasetinę, amunicijos kiekis tam pačiam efektui pasiekti tampa gerokai mažesnis, mažesnė ir logistinė našta (naudojant kasetinius šaudmenis, bendras išlaidas amunicijai galima sumažinti beveik per pusę).

Pagal Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 14 straipsnį, Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis denonsuojama vadovaujantis sutarties nuostatomis, tarptautinės teisės normomis ir Tarptautinių sutarčių įstatymo nustatyta tvarka, t. y. dėl Lietuvos Respublikos ratifikuotos

tarptautinės sutarties denonsavimo Lietuvos Respublikos Prezidento teikimu (jo iniciatyva ar Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlius) sprendžia Lietuvos Respublikos Seimas.

Konvencija buvo ratifikuota Lietuvos Respublikos 2010 m. gruodžio 16 d. įstatymu Nr. XI-1239. Nors visa apimtimi Konvencija Lietuvoje įsigaliojo 2011 m. rugsėjo 1 d., Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavimo įstatyme buvo pareiškęs, kad kasetinių šaudmenų draudimą taikys nedelsiant.

Konvencijos 20 straipsnio 2 dalis nustato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos šalis, įgyvendindama savo nacionalinį suverenitetą, turi teisę pasitraukti iš šios Konvencijos. Apie tokį savo pasitraukimą ji turi pranešti visoms valstybėms, šios Konvencijos šalims, depozitarui (Konvencijos 22 straipsniu depozitaru paskirtas Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius) ir Jungtinių Tautų Saugumo Tarybai. Pasitraukimo dokumente turėtų būti išsamiai išdėstomos pasitraukimą lėmusios priežastys. Atsižvelgiant į tai, priėmus teisės aktų projektus, diplomatiniais kanalais bus pranešta visoms valstybėms, šios Konvencijos šalims, depozitarui ir Jungtinių Tautų Saugumo Tarybai apie Lietuvos Respublikos sprendimą pasitraukti iš Konvencijos.

Konvencijos 20 straipsnio 3 dalis nustato, kad pasitraukimas iš Konvencijos įsigalios tik praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai pasitraukimo dokumentas įteikiamas depozitarui. Tačiau jei šešių mėnesių termino pabaigos momentu pasitraukianti valstybė, šios Konvencijos šalis, dalyvautų ginkluotame konflikte, pasitraukimas neįsigalios iki ginkluoto konflikto pabaigos. Atsižvelgiant į šias Konvencijos nuostatas bei į dabartinę geopolitinę situaciją, tikslinga denonsuoti Konvenciją kaip įmanoma greičiau.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Denonsavimo įstatymo projektą inicijavo Krašto apsaugos ministerija. Denonsavimo įstatymo projektą parengė Krašto apsaugos ministerijos Tarptautinių ryšių ir operacijų grupė (vadovas – Algirdas Norkus, tel. +370 706 80 316, el. paštas algirdas.norkus@kam.lt, tiesioginiai rengėjai – vyresn. patarėja Agnė Bernadišiūtė, tel. +370 5 273 5635, el. paštas agne.bernadisiute@kam.lt ir vyresn. patarėjas Darius Senikas, tel. +370 706 80 340, el. paštas darius.senikas@kam.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Konvencija draudžia kasetinių šaudmenų naudojimą, kūrimą, gamybą, įsigijimą, kaupimą, laikymą ir perdavimą. Konvencija taip pat nustato konkrečius humanitarinio pobūdžio įsipareigojimus, susijusius su šių ginklų panaudojimo sukeltų neigiamų padarinių pašalinimu. Be Konvencijos, humanitarinio pobūdžio įpareigojimai numatyti kitose tarptautinėse sutartyse, įskaitant 1949 m. Ženevos konvencijas dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 m. papildomą protokolą dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolą), 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą, taip pat visuotinai pripažintuose tarptautiniuose papročiuose dėl karo priemonių ar kariavimo būdų. Taip pat humanitarinio pobūdžio ir nusiginklavimo įpareigojimai numatomi kitose Lietuvos Respublikos ratifikuotose tarptautinėse sutartyse, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų 1980 metų konvencijoje dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo ir Protokole „Dėl likusių nuo karo sprogmenų“ (V protokolą).

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Denonsavus Konvenciją ir įsigaliojus pasitraukimui iš jos, nebeliks draudimo Lietuvos Respublikai įsigyti, kaupti, o prireikus – ir panaudoti kasetinius šaudmenis, tai leistų padidinti

Lietuvos Respublikos teritorijos gynybos efektyvumą ir būtų kaip papildoma atgrasymo priemonė potencialiam agresoriui. Taip pat bus galima vykdyti karių mokymą naudoti šias itin efektyvias karines teritorinės gynybos priemones vieniems ar veikiant kartu su sąjungininkais. Be to, tai leistų sumažinti krašto gynybai tenkančią finansinę ir logistinę naštą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Denonsavimo įstatymą neigiamų pasekmių nenumatoma. Tarptautinė teisė nenumato sankcijų už pasitraukimą iš Konvencijos. Net ir pasitraukusi iš Konvencijos Lietuvos Respublika laikytųsi priimtų tarptautinės humanitarinės teisės įsipareigojimų pagal kitas tarptautines sutartis, kurių šalis yra Lietuvos Respublika, įskaitant 1949 m. Ženevos konvencijas dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 m. papildomą protokolą dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolą) ir 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą, taip pat visuotinai pripažintų tarptautinių papročių dėl karo priemonių ar kariavimo būdų. Neigiami kasetinių šaudmenų panaudojimo efektai gali būti sumažinti nustatant tinkamas jų panaudojimo taisykles ir procedūras, ypač didelį dėmesį skiriant tarptautinės teisės normų ir principų įgyvendinimo užtikrinimui. Pavyzdžiui, vienas iš pagrindinių kasetinių šaudmenų pavojų – jų nesuveikimas panaudojimo metu ir dėl to kylanti grėsmė civiliams gali būti veiksmingai mažinama tiek naudojant susinaikinančius kasetinius šaudmenis, tiek užtikrinant kiek įmanoma greitesnį nesprogusių šaudmenų likvidavimą po karinės operacijos.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas darys kriminogeninei situacijai ir korupcijai

Priimtas Denonsavimo įstatymas tiesioginio poveikio kriminogeninei situacijai ir korupcijai nedarys.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Denonsavimo įstatymo įgyvendinimas nepadarys neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Denonsavimo įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą. Kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Denonsavimo įstatymą, nereikės priimti ar keisti kitų įstatymų, tačiau reiks pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gegužės 4 d. nutarimą Nr. 504 „Dėl institucijos, atsakingos už Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įgyvendinimą, paskyrimo“.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Denonsavimo įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos ir Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Denonsavimo įstatymo projekte nėra sąvokų ar jas

įvardijančių terminų, kuriuos reikėtų įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Denonsavimo įstatymo projektas neprieštaruja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Siekiant įgyvendinti Denonsavimo įstatymo nuostatas priimti įgyvendinamųjų teisės aktų nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Denonsavimo įstatymui įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Denonsavimo įstatymo projektą specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas ir sritis

Reikšminiai Denonsavimo įstatymo projekte vartojami žodžiai pagal Europos žodyną „Eurovoc“: Lietuvos Respublika, kasetiniai šaudmenys, denonsavimas, tarptautinė humanitarinė teisė.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
